

HVĚZDIČKY: JAN

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1) Kdo byl Jan Kubiš?

Plukovník Jan Kubiš byl za 2. světové války příslušníkem československé armády ve Velké Británii a významnou postavou protinacistického odboje. Jako člen parašutistického výsadku operace Anthropoid úspěšně **splnil rozkaz provést atentát na Reinharda Heydricha** – zastupujícího říšského protektora protektorátu Čechy a Morava, SS-Obergruppenführera a generála policie, šéfa Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA) a Bezpečnostní služby (SD).

2) Co víme o životě Jana Kubiše před vypuknutím 2. světové války?

Jan Kubiš se narodil 24. června 1913 v **Dolních Vilémovicích** obuvníkovi Františku Kubišovi a Kristině Mityškové. Matka mu záhy zemřela a mladý Kubiš byl od šesti do čtrnácti let vychováván sourozenci jeho matky v nedalekém Ptáčově. Po absolvování základního vzdělání pracoval jako čeledín v Rudíkově, kde vstoupil do řad **tělocvičné jednoty Orel**. Roku 1935 ve svých 22 letech nastoupil k výkonu základní prezenční služby k 31. pěšímu pluku „Arco“ v Jihlavě. Odtud byl po **absolvování poddůstojnické školy** převelen k 24. pěšímu pluku do Znojma a následně k pluku 34 „Střelce Jana Čapka“ do Opavy. U tohoto útvaru prožil zářijovou mobilizaci ve funkci zástupce velitele čety. Po podepsání **mnichovské dohody** dne 30. září 1938 a následné demobilizaci armády byl v říjnu **z armády propuštěn**. Vrátil se do rodných Vilémovic, kde začal pracovat jako topič v místní cihelně. Okleštěné Česko-Slovensko, jak se bez odstoupeného pohraničí vzniklý státní celek jmenoval, však netrvalo dlouho. Dne 15. března 1939 byl obsazen německou armádou, byl ustanoven takzvaný **protektorát Čechy a Morava** a vznikl nový státní útvar **Slovenský stát**.

3) Proč odešel z Československa a stal se příslušníkem československé zahraniční armády?

Brzy po vzniku protektorátu se z řad bývalých důstojníků začala formovat odbojová organizace **Obrana národa** a někteří důstojníci včetně mužstva odcházeli do zahraničí, kde chtěli po vzoru prvovaléčných legií vytvořit zahraniční armádu. Jan Kubiš, ještě nedávno sloužící v armádě v hodnosti četaře, cítil spoluodpovědnost za osvobození vlasti, a proto už **16. června 1939 ilegálně přešel protektorátní hranice do Polska**. Zde se hlásil v Krakově na československém konzulátu a byl odeslán do tábora v Malých Bronovicích. Ustanovení jednotek v Polsku však vážlo. Jediným řešením z této situace byla dohoda, která byla učiněna mezi prozatímní československou vládou a Francouzi. Jednalo se o podpis pětiletého závazku služby v cizinecké legii s podmínkou, že pokud vypukne válka s Německem, budou českoslovenští občané ze závazku vyvázáni a přesunuti do jednotek pod československým velením.

Hned po napadení Polska německou armádou byl Jan Kubiš **odeslán do městečka Agde na jih Francie**, kde se formovala československá jednotka. Kubiš byl zařazen k druhému pěšímu pluku a v květnu roku 1940 se s ním zapojil do bojů proti německým jednotkám na řece Loiře. **Po porážce Francie je evakuován lodí Rod el Farag do Anglie**. Za účast v bojích o Francii mu byl později udělen francouzský válečný kříž.

V Anglii byl Kubiš zařazen k prvnímu pěšímu praporu. V únoru 1941 absolvoval kurz pro rotmistry a v březnu téhož roku se dočkal i povýšení do této hodnosti. V té době začal **výběr dobrovolníků pro speciální akce v protektorátu**. Přihlásil se i Jan Kubiš a kurzem útočného boje prošel v srpnu 1941.

4) Jaký byl význam československé zahraniční armády během 2. světové války?

Význam československé zahraniční armády byl hlavně **morální**. Jednalo se o vojenskou jednotku okupovaného státu, která stála **po boku spojenců** a nesmazatelně se zapsala do dějin 2. světové války. Významná byla účast našich vojáků v **bitvě o Británii**, kde české stíhací perutě 310., 312. a 313. hrdinně bojovaly proti německé Luftwaffe (německému válečnému letectvu). Dále byla hrdinská činnost 11. československého pěšího praporu Východního, který čestně hájil část perimetru **obranu přístavního města Tobruk** v severní Africe. Po vylodění spojenců v Normandii došlo k nasazení obrněné brigády při **blokadě města Dunkerk**, kde se německá posádka vzdala veliteli brigády až 9. května 1945. Na východní frontě československá jednotka hrdinně hájila **obranu města Sokolova**, podílela se na **osvobození Kyjeva**, prošla **bitvou o Dukelský průsmyk** a **osvobozovala severní část Slovenska**. Podle Československé obce legionářské bojovalo v 2. světové válce v zahraničních ozbrojených silách více než 50 tisíc občanů tehdejšího Československa.

5) Jaký byl průběh operace Anthropoid?

Oba parašutisté dlouho hledali místo, kde útok na zastupujícího protektora provést. Zvažovali hned několik možností. Jednou z nich byl přímo Pražský hrad, kam měli parašutisté přístup díky Františku Šafaříkovi, bývalému žákovi Jana Zelenky-Hajského a zaměstnanci Správy Pražského hradu. Variantou byly i zatačky přímo v Panenských Břežanech nebo otevřený prostor na trase mezi Panenskými Břežany a Prahou. Ty však byly vyhodnoceny jako nevhodné z důvodu otevřeného terénu.

Nakonec zvítězila prudká pravotočivá zatačka v pražských Holešovičkách, kde Heydrichův mercedes musel snížit rychlost, a tím poskytoval dobrý terč. Od zmíněného Františka Šafaříka dostávali parašutisté informace o programu Reinharda Heydricha, a tak 27. května obsadili zatačku v Holešovičkách. Oba parašutisté dorazili na místo na kole. Jan Kubiš přijel z Vysočan a Josef Gabčík z Proseku. Kola opřeli na protější straně zatačky. Gabčík si pod balonovým pláštěm smontoval samopal Sten bez ramenní opěrky a Kubiš odjistil speciálně upravený protitankový granát.

V době, kdy se Heydrichův mercedes v zatačce objevil, stála v zastávce tramvaj a Heydrichův řidič se ji rozhodl objet. V tu chvíli se ze spodku objevila další tramvaj a řidič musel řízení strhnout prudce doprava, aby se s protijedoucí tramvají nesrazil. V tu chvíli odhodil Gabčík plášť a Heydrich zahlédl na chodníku stojícího muže se samopalem, jak na něj míří. Žádná rána ze samopalu ale nevyšla, protože se zasekl. V té době byl samopal Sten (známý také pod označením Sten Gun) novou zbraní a vojáci s ní neměli tolik zkušeností. Pružina v zásobníku pro 32 nábojů ráže 9 mm byla velmi silná a často se stávalo, že tento tlak způsobil zpříčení náboje v nábojové komoře. Po těchto zkušenostech, které byly draze vykoupeny, se vojáci naučili plnit zásobník jen 28 až 30 náboji, aby k zasekávání nedocházelo. Nicméně Heydrich, když uviděl muže, který se na něj marně snažil vystřelit, zvolal na řidiče Johannese Kleina, aby zastavil. Tehdy učinil řidič osudnou chybu a rozkaz uposlechl. Kdyby místo toho jako správný osobní strážce z místa incidentu co nejrychleji ujel, nic by se pravděpodobně Heydrichovi nestalo. Mezi tím však už vzduchem letěla bomba vržená Janem Kubišem, která dopadla pod zadní stupačku pravého kola. Následně došlo k výbuchu, který Heydricha poranil.

Překvapený Gabčík se vydal na útěk po chodníku směrem do Kobylis. Za ním vyrazil řidič Klein. Shodou okolností byl vyzbrojen novou zbraní Walter PPK, kterou nedokonale ovládal a vysunul se mu zásobník. Nemohl proto Gabčíka zasáhnout a Gabčík dostal náskok. Zahnul první ulicí doleva a chtěl proběhnout řeznictvím Františka Braunera. Bohužel, když zjistil, že řeznictví nemá druhý východ, opět vyběhl ven na ulici, kde na přibíhajícího Kleina vypálil dvě rány a zranil jej do nohy. Z místa přestřelky pak pokračoval dolů k Vltavě a posléze do bytu rodiny Josefa Svatoše na Starém Městě, kde se převlékl, dostal občerstvení a odešel na Žižkov k Fafkům.

Výbuch bomby zranil Jana Kubiše v obličeji. Za použití své zbraně, ze které pálil do vzduchu, si prorazil cestu ke svému kolu. Po útočnicích hodlal střít i sám Heydrich, ale zasekl se mu také náboj v nábojové komoře, a než tuto závadu vyřešil, Kubiš již ujížděl na kole směrem do Libně. Zde kolo opřel u prodejny Baťa a vyrazil do bytu manželů Novákových, kde mu poskytla první pomoc paní Marie Nováková. Dostal od ní čistou košili a zakrvácenou spálila. Po chvíli Kubiš odešel od Nováků do Vysočan k Pískáčkům, kde byl ošetřen MUDr. Břetislavem Lyčkou.

Pro kolo, které zůstalo u Baťovy prodejny, poslala paní Nováková dceru Jindřišku. Bohužel si toho všimly dvě ženy, které viděly, že kolo odložil muž. Jindřišky se začaly tedy vyptávat, proč kolo odvádí. Jindřiška pohotově odpověděla, že to je kolo jejího tatínka, který se zranil. Později bude celá rodina Novákových zatčena a zavražděna i s Jindřiškou, které bylo v té době pouze 14 let.

Následující dny po atentátu se oba parašutisté setkávají v kryptě chrámu sv. Cyrila a Metoděje, kde jsou 18. června 1942 vypátráni gestapem. Svedou nerovný boj, který končí smrtí obou členů paraskupiny Anthropoid a dalších pěti parašutistů.

6) Co byla operace Anthropoid a proč se do ní zapojil zrovna Jan Kubiš?

Operace Anthropoid byla **výsadeková operace s cílem likvidace zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha**. Dne 27. září 1941 byl poslán na zdravotní dovolenou říšský protektor Čech a Moravy Konstantin von Neurath a nahrazen byl Reinhardem Heydrichem. Příchod Heydricha do Prahy byl hned od počátku doprovázen tvrdým terorem. Bylo vyhlášeno civilní stanné právo, zatčen předseda protektorátní vlády Alois Eliáš a v kasárnách v Ruzyni bylo **popraveno několik generálů bývalé československé branné moci**, a to včetně zemského velitele odbojové organizace Obrana národa armádního generála Josefa Bílého. Tato událost v Londýně vyvolá reakci. Dne 3. října 1941 byla ustanovena paraskupina Anthropoid s cílem likvidace Reinharda Heydricha ve složení **rotmistr Josef Gabčík** a rotný Karel Svoboda. Brzy po tomto datu se však při výcviku Karel Svoboda zranil. Nahrazen byl Janem Kubišem, kterého si Josef Gabčík osobně vybral. Seznámili se už během působnosti československé jednotky ve Francii, kde se stali oba dva nerozlučnými a věrnými přáteli. Možná i díky tomu se složitá a velmi nebezpečná operace zdařila.

7) Kdo byl Reinhard Heydrich? Proč byl vykonán atentát právě na něj?

Reinhard Heydrich byl šéfem Hlavního úřadu říšské bezpečnosti a šéfem Bezpečnostní služby. Podle hierarchie Velkoněmecké říše byl označován jako **muž číslo tři hned po Adolfu Hitlerovi a Heinrichu Himmlerovi**. Patřil k tvůrcům nehumánní a krajně nebezpečné ideologie – jednoduchého dělení lidí do čtyř skupin podle rasových a světonázorových myšlenek na lidi dobré rasy a dobrého myšlení, dobré rasy a špatného myšlení, špatné rasy a dobrého myšlení a špatné rasy a špatného myšlení. Zároveň k tomuto dělení rozpracoval, jak se má s uvedenými kategoriemi lidí zacházet. Heydrich je také **autorem takzvaného konečného řešení židovské otázky** (nacistického plánu na systematickou genocidu Židů, který měl být vyústěním holocaustu). Atentát na Heydricha je tak nutné vnímat v mnohem širším kontextu přesahujícím hranice tehdejšího protektorátu Čechy a Morava. Smrt Heydricha znamenala obrovskou ztrátu pro nacistický potlačovací aparát, který nacistický režim nedokázal nikým nahradit.

8) Co znamená heydrichiáda?

Heydrichiáda znamená **nebývalý teror**, který Heydrich nastolil hned po svém příhodu do Prahy z pozice zastupujícího říšského protektora. Heydrich hned po svém příchodu **vyhlásil civilní stanné právo** (německé úřady mohly prostřednictvím takzvaných stanných soudů velmi rychle a přísně trestat činy narušující veřejný pořádek, bezpečnost a hospodářský život v zemi). Stanné soudy tehdy odsoudily mnoho českých odbojářů a vlastenců k trestu smrti. V případě, že stanné soudy nenašly dostatečné důkazy o protiříšské činnosti, byli lidé z káznic odesíláni zpět ke státní tajné policii (gestapo), která je přednostně odeslala do koncentračního tábora Mauthausen. Šlo tedy jen o odsunutí trestu smrti. Období prvního stanného práva trvalo na území protektorátu do 19. ledna 1942.

Zároveň Heydrich podporoval dělnickou třídu, kterou potřeboval pro zvyšování zbrojní výroby a zajistil jí mnohé výhody.

9) Jaké dopady měl atentát na obyvatele protektorátu Čechy a Morava?

Po provedení útoku na zastupujícího říšského protektora **došlo k vyhlášení takzvaného druhého stanného práva**. Během této doby bylo **popraveno mnoho stovek českých vlastenců**, a to jen za to, že projevili souhlas s atentátem. Dále v této době došlo k vypálení obce **Lidice**, jejíž obyvatelé neměli nic společného s podporou československých parašutistů, a k vypálení obce **Ležáky**, jejíž obyvatelé včetně žen byli zastřeleni v prostorách pardubického Zámečku. Období temna a teroru neskončilo ani dopadením parašutistů. Druhé stanné právo trvalo až do 3. července 1942.

10) Jaký byl význam operace Anthropoid pro československé dějiny a jaký byl ohlas v zahraničí?

Odstranění Heydricha byl **nejvýznamnější odbojový čin domácího odboje v okupované Evropě** a Československo ukázal jako zemi, která za svoji svobodu bojuje a chce si svoji samostatnost opět vybojovat. Pro nás do současnosti by to měl být příklad **vlastenectví, sebeobětování pro nejbližší i pro zemi**, kde jsme se narodili a kde máme kořeny.

Mezinárodní ohlasy hlavně na průběh druhého stanného práva byly veliké. Spontánně byly **přejmenovávány obce podle jména středočeské obce Lidice**, byly takto pojmenovány i nově narozené děti či vojenská technika. Uvedený teror donutil nejdříve Velkou Británii a později i Francii odstoupit od podpisu mnichovské dohody, čímž byly těmito mocnostmi opět uznány předválečné hranice Československa.

Otázky vypracoval:

Vlastislav Janík, Oblastní muzeum Praha-východ, publicista a badatel v oblasti národního útlatku a odboje

Doporučená literatura:

ČVANČARA, J.: *Anthropoid. Centrum české historie, Praha 2016.*

ČVANČARA, J.: *Někomu život, někomu smrt 1941–1943. Laguna, Praha 2003.*

STEHLÍK, E.: *Jan Kubiš: Nezastaví mne ani to nejhorší... Nakladatelství Tvář, Žďár nad Sázavou 2017.*

ŠUSTEK, V.: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava – svazek 1. Scriptorium, Praha 2013.*

Poslední aktualizace: 05/2021